

जाहिरातींचे दर.
सालील पत्त्यावर चौकशी
करवी.
व्यवस्थापक, अर्थ,
'दुर्गाधिवास', पुणे २.

अर्थ

वर्गणीचे दर.
वार्षिक वर्गणी
रु. ४.
(टपाल हॅन्डिल माफ)
किंगडोळ अंकास
एक आणा.

'अर्थ एव प्रधानः' इति कौटिल्यः अर्थमूलौ धर्मकामाविति ।

—कौटिल्य अर्थशास्त्र.

संपादक—प्रो. वा. गो. काळे.

वर्ष २

पुणे, बुधवार, तारीख ४ मार्च, १९३६.

अंक १०

दि मुकुंद इन्शुरन्स कंपनी लिमिटेड, पुणे शहर.

[अधिकृत भांडवल १००,००० रुपये]

प्रत्येक शेअर किं. रु. १० फक्त प्रत्येक शेअर किं. रु. १० फक्त

गरीबांपासून श्रीमंतांपर्यंत प्रत्येकाची विमा कंपनी !

शेअरविक्री जोरांत सुरू झाली.

शेअर्स खपविणारे एजंटस मर्यादित.

त्वरित अर्ज करा.

मॅनेजिंग एजंट्स—विष्णु मुकुंद आणि कं., पो. बॉ. नं. ४३.

२५६ सदाशिव, पेरुगेटाजवळ, पुणे शहर.

FOR
SAFETY, ECONOMY
AND
DURABILITY
Consult
V. G. & Sons
ELECTRICAL and RADIO ENGINEERS
AND
LICENSED ELECTRICAL CONTRACTORS
Laxmi Road, Ganapati Chowk, POONA.

डॉन ऑफ इंडिया विमा कं. लि., पुणे

मध्यम वर्गातील

अत्यंत उपयोगी, फायदेशीर

गृहेच्छ लोकांस

सहज सुलभसाध्य

भाडेकरी-घरमालक-गृहयोजना

माहितीपत्रक मागवा व विमेशर व्हा.

जनरल मॅनेजर

“ दुसरें मूल्यमापन जाहीर झालें ”

स्थापनेपासूनच भागीदारांना ६ टक्के फायदा व विमेशर व्हाता नफा वांटून
जुन्या व स्थिर झालेल्या कंपन्यांस कठीण असें अपूर्व यश संपादन केलेली
पहिलीच महाराष्ट्रीय विमा कंपनी:-

कॉमनवेल्थ विमा कंपनी लि., पुणे.

अध्यक्ष-श्री. न. चि. केळकर, संचालक केसरी

हयातीतील विम्यास } दुसऱ्या मूल्यमापनांत वांटलेला } हयातीनंतर विम्यास

३७॥ रु. } दर हजारी त्रैवार्षिक नफा } ४५ रु.

जास्त माहितीकरितां भेटा अगर समक्ष लिहा.

मॅनेजिंग एजंट्स.

स्वदेशी

कापड म्हणजे काय !

(१) स्वदेशी व्यवस्था (२) स्वदेशी
सूत (३) स्वदेशी मजुरी.

या तीन गोष्टी लक्षांत ठेवल्यानें
स्वदेशीबद्दल तुमची फसवणूक होणार
नाही.

हातरुमालापासून सर्व प्रकारचे
रेशमी, सुती व गरम कापड व टांचणी-
पासून सव प्रकारची स्टेशनरी वगैरे.

स्वदेशी माल मिळण्याचे
खात्रीचा पुण्यातील एकच ठिकाण

स्वदेशी भांडार

लक्ष्मीरोड, पुणे २.

विविध माहिती

बँकांस सुटी

गुरुवार, ता. ५ मार्च रोजी बकर-ईदनिमित्त बँका बंद राहतील.

लंडनमधील आगीच्या वंवास बोलावणी

१९३४ साली लंडनमध्ये एकूण ८,८३१ वेळां आगीच्या वंवास बोलावणी आली. त्यापैकी ३,१८७ बोलावणी निष्कारण होती.

लंडनमधील रहिवाशांचे प्रवास

१९३४ साली लंडनमधील प्रत्येक रहिवाशाने सरासरीने १२९ वेळां आगगाडीने, २३३ वेळां बसने व १२३ वेळां ट्रामने प्रवास केला.

टेलिफोनचा वाढता उपयोग

दहा वर्षांपूर्वी लंडन येथील रहिवाशांनी एकूण दोन कोटि तारा केल्या व ४८३ कोटि वेळां टेलिफोनचा उपयोग केला होता. आतां टेलिफोनची सोय सर्वत्र झालेली असल्यामुळे १९३४ साली ८५३ कोटीहून ज्यास्त वेळां टेलिफोन केले गेले, परंतु तारांच्या संख्येत मात्र सत्तर लाखांची घट आढळून आली.

स्त्रिया ज्यास्त कार्यक्षम ठरतात

ऑफिसांतील कित्येक कामे आतां यंत्रे करू लागली आहेत. ह्या यंत्रांवर काम करण्यास पुरुषांपेक्षा स्त्रिया ज्यास्त लायक ठरतात, असा अनुभव आहे. ब्रिटिश सरकारी नोकऱ्यांतून ह्याचें प्रतिबिंब उमटलेले आढळते. इंग्लंडमधील सिव्हिल सर्व्हिस कमिशनर्सनी १९३४ साली ३,७१९ नव्या नेमणुका केल्या, त्यापैकी ३,१०८ म्हणजे ८४ टक्के नेमणुका स्त्रियांच्या होत्या.

इंपीरिअल टोबॅको कंपनीचे अजस्र प्रकरण

इंपीरिअल टोबॅको अनेक लहान-मोठ्या मंडळ्यांची मिळून बनली असून तिचे एकूण भांडवल सुमारे ७२ कोटि रुपये आहे. गेल्या साली त्या कंपनीस १४ कोटि रुपये नफा झाला. तिच्यावर आर्थिक मंदीचा प्रतिकूल परिणाम झालेला नाही, इतकंच नाही तर १९३५ सालाइतका नफा तिला पूर्वी कधीच झाला नव्हता !

"पदवीधर होऊन उपाशी मरण्यापेक्षा पदवीविहीन जगणे बरे"

बंगालमध्ये 'सुंदरवना' त सर डॅनिअल हॅमिल्टन ह्यांनी एक वसाहत स्थापन केली असून तेथे तरुणांस शेती व कापड विणणे वगैरे हस्तव्यवसायाचे शिक्षण देण्यांत येते. तरुणांस आपले पोट स्वतंत्रपणाने भरतां यावे अशा प्रकारचे व्यावहारिक शिक्षण देणे हा त्यांच्या संस्थेचा मुख्य हेतु आहे. त्यास उद्देशून सर डॅनिअल एका मुलाखतीत नुकतेच म्हणाले:—"थोडक्यांत सांगावयाचे म्हणजे आम्ही तरुणांस कसे उपाशी मरावे हे शिकवित असून त्यांनी कसे जगावे ह्याचे शिक्षण देतो, कारण पदवीधर होऊन उपास काढण्यापेक्षा पदवीशिवाय जगणे बरे."

दूधवाल्यांचा धंदा संततिनियमनामुळे बसला

न्यूयॉर्कमध्ये संततिनियमनामुळे जननाचे प्रमाण झपाट्याने उतरले आहे व तान्हा मुलांच्या संख्येत घट झाल्याकारणाने दुधाचा खप कमी झाला आहे. "दुधाचा खप वाढवावयाचा असेल तर जननाचे प्रमाण वाढवा" असा संदेश तेथील दूधवाल्यांस देण्यांत आला आहे.

अकरा कोटि रुपयांच्या जिंदगीचा वारस जन्मला

एका डॅनिश उमरावाच्या श्रीमान इंग्लिश पत्नीस लंडनमध्ये पुत्रप्राप्ति नुकतीच झाली आहे. ह्या पुत्रत्नास अकरा कोटि रुपयांच्या जिंदगीची मालकी मिळावयाची आहे.

लंडन येथे वेड्यांची इस्फितळ

लंडन येथील वेड्यांच्या इस्फितळांत चाळीस हजार वेड्यांची सोय आहे.

ग्रेटब्रिटनमध्ये आइसक्रीमचा खप

गेल्या वर्षी ग्रेटब्रिटनमध्ये चार कोटि गॅलन आइसक्रीम खपले.

बेलूर येथील लोखंड-पोलादाचा कारखाना

कलकत्त्याजवळ बेलूर येथे स्थापन झालेल्या ह्या कारखान्याच्या भांडवलाचा तिसरा हिस्सा जपानने पुरवला आहे व इंजिनियर आणि तज्ज्ञ लोक सर्व जपानी आहेत. यंत्रसामुग्रीची खरेदी बहुतेक जपानांतच झाली. ह्या कारखान्याची वार्षिक उत्पादनशक्ति साठ हजार टन होईल.

रिशर्व्ह बँकेची मुंबईतली इमारत

राणीच्या पुतळ्याच्या मागची जुन्या तार ऑफिसची जागा रिशर्व्ह बँकेच्या नव्या इमारतीसाठी घेण्याचा वेत बदलला असून आतां टाउन हॉलच्या बाजूस असलेली, मिंट रोड व बझारगेट स्ट्रीटचे टोक ह्यांच्या मधली जागा मुंबई म्युनिसिपालिटीकडून ९ लक्ष रुपयांस खरेदी करण्याचे ठरले आहे.

जमिनीखाली आठ हजार फुटांवर काम करणारे मजूर

दक्षिण आफ्रिकेतील गॅबिनसन डीप गोल्ड माइन ही सोन्याची खाण जगातील सर्व खाणीत ज्यास्तीत ज्यास्त खोल आहे. तिची खोली आठ हजार फूट आहे. अशा खोलीवर काम करणारे मजूर कामावरून परत आल्यावर इतके थकतात, की त्यांचे वजन केव्हा केव्हा पांच पांच पौंड कमी होते. पुनः कामावर जाण्यापूर्वी खाणीचे मालक विशेष तऱ्हेचे अन्न त्यांस देऊन, मजूरांना पुढची पाळी येईपर्यंत पूर्ववत् ताजेतवाने करतात. श्वेतवर्णीयांकडे देखरेखीचे काम असल्यामुळे त्यांचेवर अनिष्ट परिणाम होत नाही.

मुंबई बंदरांतून सोन्याची साप्ताहिक निरगत

ता. २२ फेब्रुवारी रोजी पुरा झालेला आठवडा	रुपये किंमत
ता. २९ फेब्रुवारी रोजी पुरा झालेला आठवडा	३५,१२,२४२
ता. २९ सप्टेंबर १९३१ ते	६६,०६,१७५
२९ फेब्रुवारी १९३६ अखेर	२,६३,३०,७७,८२१

अनुक्रमणिका.

१ विविध माहिती ... ११२	६ हौरा पुलाचे कंत्राट... ११८
२ मध्यवर्ती बजेटांत वाढा- व्याची भरती ... ११५	७ सहकारी संस्था व आर. टी. आर. ... ११९
३ बँकांची गिन्हाइकें ... ११६	८ मुंबईमध्ये कॅनरी काढ- ण्याची योजना ... १२०
४ स्फुट विचार... ११७	९ इजिप्तमधील लोकांचे हितसंबंध ... १२०
जमशेदपूर येथील टाटांचा कारखाना-हिंदी रेल्वे- जच्या व्यवस्थेवर टीकेचा भडिमार-तिसऱ्या वर्गा- च्या उताऱ्यांचे हाल-बजे- टाच्या तुटीची सर्वत्र हाकाटी-बंगलोरचे इ- न्स्टिट्यूट ऑफ सायन्स	१० बार्कलेज बँकांची गिन्हाइकें ... १२१
५ सहकारी वृत्त ... ११८	११ बँकांमधील ठेवीचे आंकडे ... १२१
	१२ पोस्ट व तार सात्याचा अहवाल ... १२२
	१३ निवडक बाजारभाव ... १२३

अर्थ

बुधवार, ता. ४ मार्च १९३६

मध्यवर्ती बजेटांत वाढाव्याची भरती

वाढाव्याची कारणे आणि विनियोग

एखाद दुसरा अपवाद शिवाय करून प्रांतिक सरकारांस आपल्या सर्वांची तोंडमिळवणी करण्याची मारामार पडत असतां हिंदुस्थान सरकारच्या तिनोरीत मात्र वाढावा दिसून येत आहे. नवे कर बसवून किंवा नदीच्या प्रसंगी बसवलेले जुने कर चालू ठेवून प्रांतिक सरकारास मोठ्या अडचणीने आपली बजेटे बसवावी लागत आहेत, पण मध्यवर्ती सरकारास वाढत्या उत्पन्नामुळे कर कमी करता येण्याचे भाग्य लाभले आहे. जनतेचे हे सुदैव आहे, कारण प्रचलित मंदीच्या काळांत करभार थोडा जरी हलका झाला तरी ते इष्टच आहे. करांची जमा अंदाजाच्या मानाने वाढून गेल्या व चालू वर्षाच्या हिशेबांत अनपेक्षित वाढावा झाला असून येत्या सालांतहि कर थोडे कमी केले तरी चांगली शिल्लक उरल असा सर जेम्स ग्रिग ह्यांचा अजमास आहे. वाढाव्याची ही भरती कशी आली आहे, हे खाली दिलेल्या आंकड्यांवरून दिसून येईल:—

साल	वाढावा
१९३४-३५ : दुरुस्त अंदाज	= ३२७ लक्ष रुपये
” : पुन्या हिशेबांत	= ४९५ ” ”
१९३५-३६ : अंदाजी वाढावा	= ६ ” ”
” : दुरुस्त अंदाजी वाढावा	= २४२ ” ”
१९३६-३७ : अंदाजी वाढावा	= २०५ ” ”
१९३७-३८ : तोंडमिळवणी	= ... ” ”
१९३८-३९ : अंदाजी वाढावा	= २०० ” ”

दोन वर्षासंबंधाचे अंदाज चुकून, हिशेबांत अदमासाबाहेर वाढावे कसे आले ? जमा व खर्च ह्यांचा बरोबर अंदाज करणे ह्यांतच फडनवीसांचे सर्व कौशल्य असते आणि सर जेम्स ग्रिग ह्यांचा अजमास व प्रत्यक्ष राहिलेल्या शिल्लका ह्यांमध्ये मोठ्या तफावती दिसून आल्या आहेत. तेव्हां ह्यांचे कारण स्पष्ट करून

सांगणे त्यांस प्राप्तच होते. १९३४-३५ सालच्या वाढाव्यास अनुलक्षून कोणत्या बाबींची जमा कल्पनेपेक्षा अधिक झाली हे त्यांनी सांगितले आणि मंदीतून बाहेर निघण्याचे सामर्थ्य हिंदुस्थानांत आहे असे म्हणणारांवर विश्वास न ठेवतां, ब्रिटिश साम्राज्याशी ह्या देशाचा निकट संबंध आहे त्यामुळे व सरकारच्या हुंडणावळीच्या बाबतच्या धोरणामुळे येथील आर्थिक स्थिति खालावत आहे अशी ओरड करणारांच्या टीकेस आपण अधिक मान दिला, त्याचा परिणाम उत्पन्नाचा अंदाज कमी धरण्यांत झाला व वाढावा उत्पन्न झाला, असा टोमणा विनोदाने त्यांनी दिला. केव्हाही सावधगिरीचा अंदाज इष्ट असतो, तरी हिंदुस्थानच्या आर्थिक हलाखीविषयी अतिशयोक्तीने अभिप्राय व्यक्त करणाऱ्या टीकाकारांच्या मतास फाजील महत्त्व देण्याची चूक आपण ह्यापुढे करणार नाही, असेहि उद्गार त्यांनी काढले. ह्या संबंधांत वस्तुस्थिति अशी आहे कीं करांचे दर भारी असले आणि देशांतली आर्थिक परिस्थिति लागलेली मंदीची झळ थोडी जरी कमी झाली (उदाहरणार्थ, सरकारी कर्जावरचा व्याजाचा दर उतरला) तरी अंदाजाच्या मानाने उत्पन्नांत वाढावा येतो, आणि अशा प्रकारचा अनुभव सर बेसिल ब्लॅकेट ह्यांच्या फडनवीशी अमदानीत मागे आलेला आहे. ह्याप्रमाणे उत्पन्नांत वाढावा निर्माण होऊ लागला म्हणजे जनतेवरील करांचा बोजा हलका करणे हाच सरळ मार्ग आक्रमणे उचित असते.

फडनवीसांच्या हातांत १९३४-३५, १९३५-३६ व १९३६-३७ ह्या तीन सालांच्या जमाखर्चांत निघणारा एकूण सुमारे ६२० लक्ष रुपयांचा वाढावा आला आणि एवढ्या मोठ्या रकमेचा उपयोग कसा करावा, हा प्रश्न अर्थातच उपस्थित झाला. १९३४-३५ मध्ये खेडेगांवांच्या सुधारणेसाठी बाजूस काढून ठेवलेल्या फंडांत १७३३ लाख रुपये शिल्लक आहेत. त्यांतून खाली नमूद केल्याप्रमाणे शेतीच्या व लहान उद्योग धंद्यांच्या उपयोगाकरितां रकमा खर्च पडावयाच्या आहेत:—

शेतीसंबंधी शास्त्रीय शोध	= ३० लक्ष रु.
मलेरिया निवारणार्थ शोध	= १० ”
लोकरीच्या हातमागाचा धंदा	= ५ ”
रेडिओमार्फत खेडेगांवांत शिक्षणाचा प्रसार	= २० लक्ष रु.

वरील खर्च होऊन १०८३ लक्ष रुपये बाकी उरतात, त्यांची वांटणी, खेडेगांवांच्या सुधारणेसाठी प्रांतांमध्ये योजावयाच्या सर्वसाधारण उपायांवर खर्चाने म्हणून त्यांच्या सरकारांमध्ये लोकसंख्येच्या प्रमाणांत केली जाईल.

ह्यानंतर १९३५-३६ सालच्या वाढाव्याचे २४२ लक्ष व १९३६-३७ सालचे अपेक्षित २० लक्ष रुपये राहिले. त्यांपैकी पहिल्या रकमेमधून ४५ लक्ष सिंध व ओरिसा ह्या नव्या प्रांतांत जरूर असलेल्या सरकारी इमारतीकरितां मदत म्हणून देण्यांत येतील. १९३७-३८ मध्ये नवीन राज्यघटनेप्रमाणे प्रांतांमध्ये राज्यकारभार सुरू होईल तेव्हां हिंदुस्थान सरकारचे मामुली उत्पन्न सुमारे २३ कोटी रुपयांनी वाढलेले असेल; तरी त्यावर्षी पुनर्घटनेमुळे तितकाच जादा खर्चहि येईल. तेव्हां, त्याची तरतूद करण्यासाठी वरील २४२ लक्षांतले उरलेले १९७ लक्ष रुपये गंगाजळी म्हणून बाजूस काढून ठेवण्यांत यावे, अशी सर जेम्स ग्रिग ह्यांची सूचना आहे. हे मान्य झाल्यास १९३६-३७ मधला २ कोटी रुपयांचा वाढावा कर कमी करण्याकडे योजण्यास हरकत नाही, असे त्यांचे म्हणणे आहे. कर कमी करण्याची

संधी येतांच प्राप्तीवरील कराचा बोजा हलका करण्याचे वचन सरकारने मार्गे दिले आहे, ते येत्या सालच्या बजेटांत पुरे करण्याचा फडनवीसांचा बेत आहे. प्राप्तीवरील करावर जी जादा पट्टी आकारण्यांत येते, ती निम्मी करण्यांत येणार असून ह्या कराच्या माफीची मर्यादा एक हजार रुपये आहे, ती दोन हजार रुपयांपर्यंत चढवण्यांत येणार आहे. सदरहु पट्टी सबंद काढून टाकल्यास २७६ लाखांनी उत्पन्न कमी होईल. म्हणून ती निम्मी करून त्यावद्दलचे १३८ लक्षांचे व करमाफीची मर्यादा चढवण्यांत होणारे ४७ लक्षांचे मिळून एकूण १८५ लक्षांचे नुकसान सोसण्याची सरकारची तयारी आहे. येत्या वर्षांतल्या २०५ लक्षांच्या बचतीतले १८५ लाख ह्याप्रमाणे गेले म्हणजे २० लाख उरतात. त्या रकमेचा विनियोग, १ आण्यांत १ तोळा वजनाचीं पत्रे पोस्टाने नेण्यांत होणारी तूट भरून काढण्यांत करावयाचे योजिले आहे. पोस्टकार्डांची किंमत कमी न करता सरकारने अर्ध्या तोळ्याच्या एवजी एक तोळा वजनाचीं पाकिटे पोस्टांतून नेण्याची सवलत सुचविली आहे, तिने सामान्य जनतेची विशेष बचत होईल असे म्हणतां येणार नाही.

बँकांची गिऱ्हाइके.

ब्रिटिश बँकांचे उदाहरण व त्यापासून घ्यावयाचा बोध जनतेचा विश्वास हा बँकांच्या यशाचा पाया आहे. बँकेचा कारभार सचोटीने व काळजीकाट्याने चालविला जात असल्या-विषयी लोकांस नेहमी सात्री वाटत असली पाहिजे आणि त्या-साठी त्या संस्थेची व्यवस्था जबाबदारीच्या भावनेने वागणाऱ्या तज्ञ कारभार्यांच्या व नेत्यांच्या हातीं असावी लागते. बँक व तिचीं गिऱ्हाइके ह्यांचे संबंध वैयक्तिक व खासगी स्वरूपाचे असतात व त्यांचे व्यवहार गुप्त राखणे अगत्याचे असते. तथापि, देशांत व्यापारी उद्योगाची परिस्थिति कशी आहे आणि तिचा परिणाम बँकांच्या कार्यावर कसा होत आहे, तसेच, विशिष्ट आर्थिक स्थित्यंतरांत बँकांच्या कारभाराचे धोरण कोणत्या प्रकारचे आहे ह्याची माहिती संदर विषयासंबंधाने आस्था वाटणाऱ्या लोकांस स्थूल मानाने मिळणे आवश्यक आहे. बँकांविषयीची वैयक्तिक व तशाच प्रकारची माहिती व इतर माहिती खासगी व गुप्त समजली जाणे आणि देशांतील बँकांच्या व्यवहारांचे सर्वसाधारण ज्ञान जनतेस वेळोवेळ होणे ह्यांमधलें महत्त्वाचे अंतर नीट लक्षांत वागवले जाणे आणि त्या दोहोंमधली सीमा स्पष्ट राखणे अगत्याचे आहे. रिझर्व्ह बँक स्थापन झाल्यापासून हिंदुस्थानांतील प्रमुख बँकांच्या मुदतीच्या व एकूण ठेवी किती आहेत, त्यांनीं निरनिराळ्या प्रकारांचीं एकंदर कर्जे आपल्या गिऱ्हाइकांस किती दिली आहेत व त्यांच्या जवळ रोकड शिल्लक किती आहे ह्याविषयीच्या दर आठवड्यास प्रसिद्ध होणाऱ्या पत्रकावरून उपयुक्त माहिती मिळण्याची जिज्ञासू जनतेची सोय झाली आहे. इंपीरिअल बँक ऑफ इंडियासारख्या प्रमुख बँकेचे तपशीलवार माहितीचे आकडे ह्या तऱ्हेने साप्ताहिक पत्रद्वारे प्रसिद्ध होतात, त्यांचे योगानेहि पैशाचा वाजार व व्यापार ह्यांच्या वेळोवेळच्या परिस्थितीवर उद्बोधक प्रकाश पडत असतो.

ग्रेट ब्रिटनमधील प्रमुख बँकांच्या व्यवहारांची माहिती तर अधिक विस्ताराने आणि कमी कालावधीने प्रसिद्ध होण्याचा

प्रघात पूर्वापार चालत आला आहे. ह्या कारणाने, पैशाचा वाजार, अंतर्गत व परराष्ट्रीय व्यापार, उद्योगधंदे इत्यादि महत्त्वाच्या बाबींच्या सारख्या बदलत्या परिस्थितीवर फिरता प्रकाश सतत पडत रहातो. परंतु ह्याहि पेक्षा महत्त्वाची गोष्ट येथे नमूद करावयाची आहे, ती ही की, व्यवहाराचे वर्ष संपतांच शक्य तितक्या लवकर हिशेब पुरे करून नफा व त्याची वांटणी जाहीर करण्याची ब्रिटिश बँकांची वहिवाट आहे; इतकेच नव्हे तर वार्षिक अहवाल व ताळेबंद प्रसिद्ध करून भागीदारांच्या सभेत तो मंजूर व्हावयास नव्या वर्षाचा एक महिनाहि लोटावा लागत नाही. १९३५ डिसेंबर अखेरचे ब्रिटिश बँकांचे ताळेबंद आणि अहवाल जानेवारी महिन्यांत भागीदारांच्या सभेत मंजूरहि झाले आहेत. ही कार्यक्षमता आणि तत्परता हिंदुस्थानांत ध्यानांत ठेवण्यासारखी आहे. आमच्या देशांत ही कामे अत्यंत मंदगतीने चालतात, ह्यास मुख्य कारण समजूतदार जनतेत ह्या-संबंधांत असलेला जिज्ञासेचा अभाव हे आहे. गेल्या बारा महिन्यांत राष्ट्रीय व्यापार वाढला कीं खालावला आणि बँकिंगच्या धंद्याचा ओघ रोडावला कीं मोठा झाला हे समजण्याची इच्छा आमच्या लोकांस फारशी असत नाही आणि ह्यामुळे जनतेस आपल्या व्यवहारांवद्दलची माहिती तातडीने व उद्बोधक रीतीने देण्याचे महत्त्व बँकांच्या चालकांस वाटत नाही. वार्षिक सभामध्ये ब्रिटिश बँकांचे नेते स्वतःच्या संस्थांविषयीची व्यावहारिक दृष्ट्या शक्य होईल इतकी माहिती तर देतातच, पण देशाच्या एकंदर आर्थिक परिस्थितीचे सिंहावलोकन करून तिच्या संबंधाने आपला अभिप्राय व्यक्त करतात. अगदी अलीकडे प्रसिद्ध झालेल्या त्यांच्या भाषणांतील सर्वसामान्यपणे उपयुक्त वाटणाऱ्या मुद्यांचे त्रोटक विवेचन आम्हीं पुढे करणार आहो. प्रस्तुत एकाच मनोरंजक बाबीचा उल्लेख करणे शक्य आहे.

बार्कलेज ह्या नांवाच्या ब्रिटिश बँकेचे सेवते भांडवल सुमारे ५८० कोटी रुपये आहे. तिच्या अध्यक्षानीं अशी माहिती सांगितली कीं त्या संस्थेच्या गिऱ्हाइकांची एकूण संख्या दोन लक्ष आहे. त्यांपैकी प्रत्येकी ५ हजार पौंड म्हणजे सुमारे ७० हजार रुपये इतके कर्ज कोणत्याना कोणत्या स्वरूपांत घेणारांची संख्या १ लक्ष, ९६ हजार असून कर्जाची सरासरी दर गिऱ्हाइकी रकम सुमारे १० हजार रुपये होते. ब्रिटिश राष्ट्राची संपत्ति लक्षांत घेतली असतां ह्या रकमांचे आश्चर्य वाटण्याचे कारण नाही. ह्या बँकेकडून पैसा घेणाऱ्या गिऱ्हाइकांची वर्गवारी व प्रतवारी केली म्हणजे असे दिसते कीं, त्यांमध्ये सामान्य धंद्यांतल्या व्यक्तींचा मोठा भरणा असून त्यांनीं उचललेल्या एकूण रकमेचे प्रमाण सर्वांत मोठे आहे. ह्या वर्गांतल्या सुमारे सव्वा लक्ष लोकांनीं सुमारे ७५ कोटी रुपये घेतले आहेत. किरकोळ व्यापार करणाऱ्या गिऱ्हाइकांची संख्या २५ हजार असून त्यांच्या नांवे सुमारे १८ कोटी रुपये पडलेले आहेत. जमीनदार गिऱ्हाइकांची संख्या १९ हजारांवर आणि घरे बांधण्याच्या धंद्याशी संबंध असलेल्यांची संख्या ६ हजार आहे. समाजातील निरनिराळ्या वर्गातील लहान-मोठी माणसे बँकांचा उपयोग कसा करून घेतात आणि बँका जनतेची उपयुक्त सेवा कशी करतात, ह्याची कल्पना वरील आकड्यांवरून घेण्यासारखी असल्याने, आम्हीं ते येथे मुद्दाम दिले आहेत. हिंदुस्थानच्या व विशेषतः महाराष्ट्राच्या आर्थिक स्थितीच्या मानाने आमच्या इकडील बँकांच्या व्यवहारांचे आकडे लहान असणे स्वाभाविक आहे. परंतु समाजाच्या जीवनांत येथील बँकांस अजून योग्य स्थान प्राप्त व्हावयाचे आहे आणि बँकिंगच्या प्रसारास किती तरी वाव आहे. बँका आणि जनता ह्यांनी परस्परांस सहाय करून आवश्यक असलेली प्रगति पडवून आणण्यास झटले पाहिजे, हा बोध ब्रिटिश बँकांच्या उदाहरणावरून घेता येईल.

स्फुट विचार

जमशेदपूर येथील टाटांचा कारखाना

ह्या कंपनीचे लोखंडाचे व पोलादाचे उत्पादन सारखे वाढत असून तिच्या भागांचे भाव बाजारांत स्थिर आहेत. तथापि, बंगालमध्ये पोलादाचा एक मोठा कारखाना निघावयाचा आहे, त्याचे व टाटा कंपनीचे संबंध कसे रहातील ह्याविषयी अनिश्चितता असल्याने जनतेच्या मनांत कुतूहल तरी खास उत्पन्न झाले आहे. टाटा कंपनी व नवी निघणारी कंपनी एक होणार असे कोणी म्हणतात तर दोहोंमध्ये विशिष्ट तऱ्हेचा करार होऊन परस्परांची स्पर्धा टाळण्याची व्यवस्था केली जाणार असा कित्येकांचा तर्क आहे. बर्न अँड कंपनी, इंडियन आयर्न अँड स्टील कंपनी व बॅंगाल आयर्न कंपनी ह्या तीन मंडळ्यांचा नवीन कारखान्यांच्या योजनेत हात आहे आणि स्वतःच्या हिताचे पूर्ण संरक्षण होण्याच्या दृष्टीने टाटा कंपनीस तिच्यातील भांडवल बरेचसे उचलावे लागेल. स्वतःच्या बचतीमधून नवीन कंपनीत भांडवल घालण्यांत टाटा कंपनीचा फायदा आहे, हे उघड आहे. नवीन निघणारा पोलादाचा कारखाना हा प्रतिस्पर्धी उपज होण्याच्या ऐवजी तो टाटा कंपनीस सहायक झाला तर ते इष्टच आहे. नवीन कारखाना पुरा होण्यास अजून चार वर्षे लागतील. दरम्यान टाटांची प्रगति व पैशाची बचत होत रहाणार, त्यांचा उपयोग नवीन कारखान्यास स्वतःचे भांडवल पुढण्याकडे टाटा कंपनी करणार अशी योजना असावी असा तर्क आहे. हा खरा असल्यास सदरहु व्यवस्था समाधानकारकच आहे असे म्हणावयास हरकत नाही. सध्या चालू असलेल्या वाटाघाटी पुऱ्या होईतोपर्यंत त्यांच्या निष्कर्षासंबंधाने निश्चितपणाने विधान करणे अर्थातच शक्य नाही. तथापि एकंदरीत वारा कसा वहात आहे इकडे लक्ष्य दिल्यास भावी परिस्थिति टाटा कंपनीस प्रतिकूल तर होणार नाहीच, पण पुष्कळशी अनुकूलच होईल, असे दिसते. टाटा कंपनीच्या भागांच्या बाजारभावांत सर्वासाधारण प्रकारची मजबुती दिसून येते, ह्याचे कारण तिच्या चालकांची कार्यक्षमता आणि दूरदर्शीपणाचे धोरण ह्या बाबतीत जनतेस वाटणारा विश्वास हेच मुख्यत्वेकरून आहे.

हिंदी रेलवेजच्या व्यवस्थेवर टीकेचा भडिमार

हिंदुस्थान सरकारच्या मालकीच्या व ताब्यांतल्या रेलवेजची सांपत्तिक स्थिति इतकी खालावली आहे की ती ताळ्यावर आणण्याचा मार्ग अधिकारी वर्गासच सुचेलनासा झाला आहे. लेजिस्लेटिव्ह असेंब्लीमध्ये रेल्वे बजेटातील निरनिराळ्या बाबींची चर्चा चालू असतांना सभासदांनी सरकारी रेल्वे व्यवस्थेवर टीकेचा भडिमार केला. असेंब्लीतल्या सभासदांच्या भिन्न भिन्न गटांनी हल्ला करावयाचे विषय निवडून अगोदर आपसांत वांटून घेतले होते व त्या योगाने त्यांस सरकार पक्षाचा अनेक वेळां पराभव करतां आला. ह्या चर्चेत बजेटाच्या सर्व अंगांवर आणि रेल्वे व्यवस्थेच्या धोरणावर चौफेर मारा झाला. बड्या अधिकाऱ्यांच्या पगारांत बचतीच्या उद्देशाने एका काळीं केलेली कपात दूर करण्यांत निष्कारण घाई झाली, ह्या सभासदांच्या टीकेस सरकारतर्फे समाधानकारक उत्तर आले नाही. सर लेस्ली हडसन, युरोपियन गटाचे प्रमुख प्रतिनिधि, ह्यांची तक्रार, हिंदी रेल्वेत ८०० कोटी रुपये गुंतले असतां त्यांची जिंदगी त्यापेक्षा कमी असल्यासंबंधाने होती. रेल्वेजच्या ताळेबंदांत दाखवलेल्या भांडव-

लाच्या रकमेपेक्षां आज त्यांच्या जिंदगीची किंमत सुमारे १०० कोटी रुपयांनी कमी भरेल असे त्यांचे म्हणणे असून इतक्या रकमेने भांडवल उतरवून दाखवणे जरूर आहे, अशी त्यांची सूचना आहे. ह्या संबंधांत त्यांनी दिलेल्या उदाहरणापैकी एकाचाच उल्लेख केला तरी पुरे होईल. खासगी रेल्वे कंपन्यांस खरेदीची किंमत देतांना सरकारने ४७ कोटी रुपये गुडवुडल म्हणून आदा केले होते. ती रकम भांडवल म्हणून हिशेबांत दाखल आहे, पण तिच्या प्रमाणांत जिंदगीच्या वाजूस अर्थातच माल असणे शक्य नसल्याने भांडवल फाजील फुगले आहे. निदान ५० कोटी रुपये तरी रेल्वे भांडवलांतून काढून घ्यावे व ते इतर कर्जाच्या रकमेत सामील करावे म्हणजे त्या रकमेवरच्या व्याजाचा बोजा रेल्वेजच्या डोक्यावरून दूर होईल, असे सर लेस्ली ह्यांचे म्हणणे आहे. जी गोष्ट वार्षिक उत्पन्नामधून पूर्वीच करावयास हवी होती ती आतां त्या युक्तीने घडवून आणण्यांत कांहीं हंशील नाही. कर देणारांच्या दृष्टीने त्या योजनेपासून कांहींच फायदा नाही कारण, वाटीतून ताटांत सांडण्याचाच हा प्रकार होईल आणि रेल्वे नचा खर्च कमी झाल्याचा आभास मात्र होईल.

तिसऱ्या वर्गाच्या रेल्वे उताखंचे हाल

रेल्वेजच्या कारभारावर होणाऱ्या टीकेत तिसऱ्या वर्गाच्या उताखंचे हाल आणि गैरसोयी ह्यांचा उल्लेख प्रामुख्याने वर्षानुवर्ष होत असून त्यासंबंधांतल्या तक्रारी अजून जोराने पुढे येतच आहेत. रेल्वेकारभाराच्या खर्चाबद्दलची बजेटांत दाखल असलेली मागणी सरकारने केली असतां निषेधात्मक कपात सुचवली गेली व ती मंजूर झाली, त्याचप्रमाणे तिसऱ्या वर्गाच्या उताखंचे हालालांची कहाणी सांगण्यासाठी सुचवलेली कपातहि असेंब्लीत विनविरोध पास झाली. तिसऱ्या वर्गाच्या उताखंचे विषयीची गान्हाणी अनेक आहेत आणि त्यापैकी बहुतेकांस वस्तुस्थितीचा आधार असल्याची कबूली सुद्धे सर महमद झाफरुल्ला ह्यांस घावी लागली. ह्या उताखंचे अडचणी व गैरसोयी आहेत व त्या दूर झाल्या पाहिजेत ह्याबद्दल सरकार व टीकाकार ह्यांचेमध्ये मुळीच मतभेद नाही. रेल्वे अधिकारी उताखंचे नीट वागतहि नाहीत ह्या सारखी तक्रार दूर होण्यास पैशाची अडचण मार्गात येत नाही. मग त्या बाबतीत सुधारणा कां झालेली नाही ? तिसऱ्या वर्गाच्या डब्यांत कांहीं रेल्वेजवर मुताऱ्या नाहीत, पंखे विशेष जरूर असतांनाहि कोठेच नाहीत, ह्या प्रकारच्या अडचणीकडे सरकारचे लक्ष्य अनेक वेळां वेधले गेले आहे. त्या दूर न होण्यास सर झाफरुल्लाखान ह्यांच्या मते पैशाची टंचाई हेच कारण आहे. रुपयाचे कांहीं केले तरी सवा सोळा आणे होत नाहीत, त्यास नाइलाज आहे, असे त्यांचे टीकाकारांस उत्तर आहे.

बजेटाच्या तुटीची सर्वत्र हाकाटी

सध्या प्रांतिक बजेटांचा हंगाम चालू असून अनेक प्रांतांत बजेटांत तूट येत असल्याची ओरड ऐकू येत आहे. मुंबई इलाख्याच्या बजेटांत उत्पन्न-खर्चाची तोंडमिळवणी जेमतेम झाली आहे आणि तीहि अलीकडे केलेल्या करांच्या वाढाव्यावर अवलंबून आहे. सिंधच्या विभक्तीकरणाने मुंबई सरकारास थोडासा हात दिला आहे परंतु त्याचा संसार मेटाकुटीने चालवावा लागत आहे. हातपाय हलवण्यास त्यास मुळीच वाव नाही. मध्यप्रांताच्या बजेटाची तोंडमिळवणी होण्यास जादा कर बसवल्या वांचून गत्यंतर नाही आणि सध्याच्या हलाखीच्या दिवसांत जादा करास

लोक समात कसे देणार? बंगाल प्रांतास तागाच्या निर्गतीवरील जकार्तात हिंदुस्थान सरकाराकडून मोठा हिस्सा मिळूनहि तेथील बजेटांत तूट आहेच. पंजाबमध्येहि तीच अवस्था आहे. बाजारभाव पडलेले, शेतकऱ्यांची कमाई कमी झालेली, बेकारी वाढलेली, सरकारच्या कारभाराचा खर्च बहुतेक पूर्वीसारखाच राहिलेला आणि ही हलाखी पांच वर्षांवर सारखी चाललेली अशा स्थितीत प्रांतिक बजेटांत उत्पन्न-खर्चाचा मेळ बसावा कसा? इकडे ओटो निमायर ह्यांची मध्यवर्ती सरकार व प्रांतिक सरकार ह्यांच्या दरम्यान उत्पन्नाची वांटणी योग्य व न्याय्य रीतीने कशी व्हावी ह्याविषयीची चौकशी चालली आहे आणि त्यांच्या शिफारसीचा परिणाम म्हणून आपणांस थोडेंतरी जादा उत्पन्न मिळेल अशी कित्येक प्रांतिक सरकारांस आशा लागून राहिली आहे. परंतु ह्या वांटणीचा फायदा फारतर दोन तीन प्रांतांस मिळण्याचा संभव आहे आणि ह्याहि गोष्टीस बराच कालावधि आहे. नवीन राज्यघटनेचा अंमलप्रांतांत सुरू होण्याच्या सुमारास अशी प्रतिकूल परिस्थिती असावी हें दुर्दैव आहे. हिंदी राष्ट्राची आर्थिक प्रकृति मुळांतच सक्षम नाही आणि त्यामुळे एकदा विघटल्यानंतर पुन्हां ती ताळ्यावर येण्याची इतकी मुष्कील होते, हें सध्याच्या स्थितिवरून स्पष्ट होत आहे. आपली बजेटे स्थिर पायावर उभी करण्याची वेळ प्रांतिक सरकारांस केव्हांच येऊन गेली आहे.

बंगलोरचे इंस्टिट्यूट ऑफ सायन्स

मरहूम जमशेटजी टाटा ह्यांच्या अपूर्व औदार्यामुळे व म्हैसूर संस्थानाच्या सहाय्यामुळे अस्तित्वांत आलेल्या बंगलोर येथील इंडियन इंस्टिट्यूट ऑफ सायन्सची सांपत्तिक स्थिति प्रचलित मंदीमुळे खालावली आहे, ह्या बातमीने हिंदी जनतेस वाईट वाटल्यावांचून रहाणार नाही. भौतिक शास्त्रांत शोध करण्याचें शिक्षण मिळण्याची सोय व्हावी आणि त्याच्या योगानें हिंदी उद्योगधंद्यांच्या वाढीस प्रोत्साहन प्राप्त व्हावें, हा बंगलोरच्या संस्थेचा आद्य हेतु आहे. तिचें वार्षिक उत्पन्न प्रारंभी साडेतीन लक्ष रुपये होतें तें महायुद्धाच्या समाप्तीनंतरच्या चलतीच्या काळांत ५३ लक्ष रुपये झालें व प्रचलित मंदीच्या सुरवातीपूर्वी हा आकडा ६३ लक्ष रुपयांच्या जवळ गेला. उत्पन्न वाढल्या कारणानें इंस्टिट्यूटमध्ये शास्त्रीय शोधाच्या अधिक शास्त्रा काढण्यांत आल्या व नवीन शिक्षकांच्या नेमणुका करण्यांत आल्या. अलीकडे उत्पन्न घटून खर्च मात्र कायम राहिला आहे आणि त्यामुळे दरवर्षी पाउण लाखाची तूट येत आहे. इंस्टिट्यूटची व्यवस्था अधिक कार्यक्षम करणें जरूर झालें असून हिंदुस्थान सरकारने आपली ग्रॅंट आज दीड लाख आहे ती दोन लाख रुपये करावी अशी सूचना संस्थेचे डायरेक्टर, सर सी. व्ही. रामन यांनी केली आहे. इतर संस्थांप्रमाणें प्रचलित आर्थिक मंदीने इंस्टिट्यूटलाहि घेरलें असून उत्पन्न-खर्चाची तोंड-मिळवणी करण्याचे उपाय तातडीने व निश्चिन अमलांत आणण्यावांचून गत्यंतर नाही.

प्रो. डी. बी. लिमये ह्यांचें संशोधन कार्य

न्यायमूर्ति रानडे ह्यांचें स्मारक म्हणून, गोपाळराव गोखले ह्यांच्या परिश्रमानें स्थापन झालेल्या इंडस्ट्रियल अँड एकोनॉमिक इंस्टिट्यूटमध्ये प्रो. डी. बी. लिमये ह्यांनी पंचवीस वर्षे रसायन शास्त्रांतल्या संशोधनाचें कार्य मोठ्या आस्थेने चालविलें आहे. त्यांनी सुरू केलेल्या रसायनशास्त्रासंबंधाच्या नियतकालिकाचा प्रकाशन समारंभ गेल्या रविवारी प्रि. व्हीलर ह्यांच्या अध्यक्षते-खाली झाला.

सहकारी वृत्त

पश्चिम खानदेश जिल्हा को-ऑपरेटिव्ह इन्स्टिट्यूट, धुळें खानदेश विभागाचे असि. रजिस्ट्रार, श्री. एन. व्ही. नायक, ह्यांची पुणें येथें बदली झाल्यामुळे त्यांचे सन्मानार्थ प. स्वा. जिल्हा को. इन्स्टिट्यूट, प. स्वा. जिल्हा सहकारी खरेदी-विक्री यूनियन व धुळें तालुका शेतकी सभा ह्या संस्थांच्या विद्यमानें धुळें म्युनिसिपल हॉलमध्ये तारीख १२।३६ रोजी त्यांना पानसुपारी देण्यांत आली. श्री. नायक ह्यांनी तेथें असतांना प. खानदेश जिल्हा सहकारी लॅंड मॉर्गेज बँक स्थापन करण्याचे कामी बरीच मेहनत घेतली. तसेंच, प्रत्येक सोसायटीस भेट देऊन शेतकऱ्यांच्या तक्रारी व अडचणी ऐकून त्यांकडे लक्ष देण्याबाबत ते झटत होते, अशा अर्थाची गुणगौरपर भाषणें झाली. श्री. नायक ह्यांनी योग्य शब्दांत आभार मानले. येथील इतर स्थानिक सहकारी संस्थांनीहि त्यांना पानसुपारी देऊन त्यांचा गौरव केला.

पंच कमिटी शिक्षण वर्ग

वार्षिक सभेने मंजूर केलेल्या कार्यक्रमाप्रमाणें धुळें तालुक्यांत कुसुंबे येथें ता. १३।३६ रोजी पंच कमिटी शिक्षण वर्ग ह्या विभागाचे असि. रजिस्ट्रार, श्री. पालेकर, ह्यांचे अध्यक्षतेखाली भरविण्यांत आला. सदर वर्गास जवळपासच्या ७ सोसायट्यांचे पंच, सभासद व सेक्रेटरी मिळून ५० लोक हजर होते. पंच कमिटीची कर्तव्ये, वकशीर कर्जफेड, सहकारितेचे १० मुद्दे, सहकारी चळवळ व तत्सम विषयांवर भाषणें झाली.

वरीलप्रमाणेंच आर्वी, ता. धुळें, येथें ता. २४।३६ रोजी पंच कमिटी शिक्षण वर्ग, धुळें तालुका शेतकी सभेचे ऑ. सेक्रेटरी, श्री. माधवराव दिवाण, ह्यांचे अध्यक्षतेखाली भरविण्यांत आला, तोहि यशस्वी झाला.

ह्याचप्रमाणें, प्रत्येक तालुक्यांत पंच कमिटीचे शिक्षण वर्ग पुढील महिन्यांत भरविण्याचें ठरविलें आहे.

हैरा पुलाचें कंत्राट कोणास मिळावें ?

कलकत्याजवळ हुगळी नदीवर बांधण्यांत यावयाच्या लोखंडी पुलाचें कंत्राट कोणास यावयाचें तें अजून निश्चित झालेलें नाही. विदेशीय कंपनीचें टेंडर मंजूर झाल्यास त्यामुळे हिंदुस्थानाचें कसे नुकसान होईल, ह्यासंबंधाची माहिती खाली दिली आहे:—

(१) टाटा कंपनीने काम मिळेल ह्या अपेक्षेने पूर्व तयारीसाठी बराच मोठा खर्च केलेला आहे. (२) हिंदुस्थानातील कंपनीस कंत्राट मिळाल्यास सुमारे एक कोटी रुपये हिंदुस्थानांत खर्ची पडतील, परंतु विदेशीय कंपनीकडे काम गेल्यास तसें होणार नाही. (३) हिंदुस्थानांत काम राहिल्यास पांच हजार मजुरांस तीन वर्षेपर्यंत काम लागेल, मजुरीची रकम वीस लाखांवर जाईल व रेल्वेजना बहातुकीबद्दल पंधरा लक्ष रुपये मिळतील (४) हिंदी पोलादाच्या कारखान्यांस वाव मिळाल्यास युद्धाचे त्याच-प्रमाणें शांततेचे काळांतहि ह्या राष्ट्रीय महत्त्वाच्या धंद्याचें पोषण व संरक्षण होईल. हिंदुस्थान सरकारच्या व्यापारी खात्याचे प्रमुख सर महंमद झाफरुल्लाखान, ह्यांचेपुढें वरील मुद्दे असेंब्लीच्या सभासदांच्या डेप्युटेशनने मांडले.

सहकारी संस्था व रेमिटन्स ट्रॅन्स्फर रिसिट्स

(लेखक:—ल. के. मा.)

सहकारी कायद्याखाली रजिस्टर झालेल्या संस्थांना त्या कायद्यान्वये प्राप्त झालेल्या विशिष्ट हक्कांबरोबरच सरकारच्या हुकुमाने दिलेल्या इतर हक्कांत, सहकारी संस्थांच्या रकमा सरकारी तिजोऱ्या मार्फत मोफत रवाना करण्याच्या एका महत्त्वाच्या सवलतीचा अंतर्भाव होतो. या रकमा मुख्यतः दोन प्रकारच्या असतात:—(१) सहकारी संस्थांच्या खऱ्या व्यवहारास आवश्यक समजल्या जाणाऱ्या अशा त्यांच्या वरील मागण्या पुरविण्याकरिता लागणाऱ्या रकमा, भागांचे हप्ते, ठेवी व त्या संस्थांनी कर्जाऊ द्यावयाच्या अगर वसूल केलेल्या कर्जाफेडीच्या रकमा व (२) वरील कारणाव्यतिरिक्त इतर कामाकरिता लागणाऱ्या रकमा. यापैकी पहिल्या प्रकारच्या रकमा रवाना करण्याकरिता सहकारी संस्थांना जिल्हा तिजोऱ्यांवर व पूर्वे परवानगीने कांहीं तालुका तिजोऱ्यांवर मोफत आर. टी. आर. (रेमिटन्स ट्रॅन्स्फर रिसिट्स) मिळू शकतात. अशा आर. टी. आर. मिळण्याबद्दलच्या अर्जासोबत, त्या सहकारी संस्थांच्या खऱ्या व्यवहारास वर नमूद केलेल्या कारणाकरिता पाहिजेत, असा स्पष्ट दाखला द्यावा लागतो. दुसऱ्या प्रकारच्या रकमा जिल्हा तिजोऱ्या मार्फत पाठविण्याकरिता खालील प्रमाणे कमिशन द्यावे लागते.

१०,००० रु. व त्यावर: १% १/४

१,००० रु. व रु. १०,००० च्या दरम्यान: १/२%

१,००० चे खाली: १/४%

रिझर्व बँकेच्या स्थापनेपूर्वी तालुका तिजोऱ्यांवर परस्पर मिळव्याच्या आर. टी. आर. च्या मर्यादा मंजूर करण्याचा अधिकार कंट्रोलर ऑफ करन्सीकडे असून त्यांच्याकडून वेळोवेळी ठरविल्या जाणाऱ्या कमाल मर्यादेपर्यंत तशा आर. टी. आर. देण्याची परवानगी दिली जात असे. हा अधिकार हल्ली रिझर्व बँकेच्या करन्सी ऑफिसरकडे सोपविण्यांत आला आहे. परंतु त्या वेळेपासून कांहीं नवीन निघालेल्या अर्बन बँकांस तशी सवलत मिळण्याच्या बाबतीत अगर कांहीं बँकांच्या वाढत्या व्यवहाराच्या दृष्टीने हल्ली मंजूर असलेल्या मर्यादा वाढवून मिळण्याबद्दल मागण्या केल्या असता सहकारी सोसायट्यांस द्यावयाच्या आर. टी. आर. च्या सवलती बाबतच्या प्रश्नाचा हल्ली रिझर्व बँकेकडून विचार होत असल्यामुळे, नवीन अगर जादा सवलती देण्यांत येत नसल्याचे समजते. रिझर्व बँकेचे सेड्यांपाड्यांतून भांडवल पुरवठ्याचे बाबतीत स्वतंत्र खाते निर्माण करण्याच्या संबंधांत मि. एम. एल. हॉलिंग यांनी केलेल्या रिपोर्टावर स्थानिक सरकारांची मागितलेली मते येईपर्यंत हा प्रश्न कदाचित् बँकेच्या अधिकाऱ्यांनी लांबणीवर टाकला असल्याचा संभव आहे.

परंतु अशा रितीने हा प्रश्न अमर्याद कालपर्यंत लांबणीवर पडल्यामुळे नवीन संस्थांची फारच कुचंबणा झाली असून, विशेषतः बाल्यावस्थेत त्यांस जरूर असलेल्या ह्या सवलतीस या प्रमाणे त्या आंचवल्यामुळे त्यांच्या व्यवहारास बराच अडथळा व गैरसोय होत आहे. तालुका तिजोऱ्यांवर परस्पर आर. टी. आर. मिळण्याच्या सवलतीच्या अभावी अशा संस्थांस प्रथम ज्या त्या जिल्हा तिजोऱ्यावर आर. टी. आर. द्यावा लागत असून नंतर तेथून तालुका तिजोऱ्यांवर कॅश आर्डरी (वराती) मिळवाव्या

लागतात. पैशाची ही ने-आण सहकारी संस्थांच्या खऱ्या व्यवहाराकरिता असतां याप्रमाणे रिझर्व बँकेकडून तालुका तिजोऱ्यांवर आर. टी. आर. मिळत नसल्यामुळे प्रथम जिल्हा व नंतर तालुका तिजोऱ्यांमार्फत वर लिहिल्याप्रमाणे रकमांची नेआण करण्यांत अर्थात् निष्कारण बराच वेळ जाऊन त्या संस्थांच्या तुटपुंज्या भांडवलाच्या व्याजाचे नुकसान होऊन त्यांपासून सहकारी संस्थांच्या सभासदांस लागणारे भांडवल योग्य वेळी मिळण्यास अडचण पडते व त्यामुळे त्या संस्थांच्या कार्यपद्धतीबद्दल लोकांच्या मनांत कांहींसा अविश्वास उत्पन्न होतो. शिवाय, हा प्रश्न नवीन अगर जादा सवलती देण्याचा नसून, सरकारच्या हुकुमाने दिलेल्या सवलती फक्त पुढे चालू ठेवण्याचा आहे. मि. हॉलिंग यांच्या, वर नमूद केलेल्या स्वतंत्र खाते उघडण्याच्या शिफारशीच्या निकालावर हा प्रश्न अवलंबून ठेविला असल्यास अशा खात्याचा सहकारी संस्थांच्या पैशाची ने आण करण्याच्या प्रश्नाशी कांहीं संबंध नसल्यामुळे त्यांचेकडून त्या बाबतीत हात घातला जाणे संभवनीय नाही व त्याचा रिझर्व बँकेच्या अधिकाऱ्यांनीच स्वतंत्रपणे विचार करणे जरूर आहे. ह्याप्रमाणे सर्व बाजूंनी विचार करतां हा महत्त्वाचा प्रश्न असा लांबणीवर टाकला जाणे सहकारी संस्थांच्याच काय पण एकंदर सहकारी चळवळीच्या दृष्टीने अनिष्ट होय ह्यांत शंका नाही.

आरंभी सांगितलेल्या दुसऱ्या तऱ्हेच्या रकमांची ने-आण करण्याच्या बाबतीत सरकारने नेमलेल्या इंडियन सेंट्रल बँकिंग इन्क्वायरी कमिटीने आपल्या रिपोर्टाच्या १८२ व ५६६ पॅरिग्राफ मध्ये केलेल्या शिफारसीत खऱ्या सहकारी कामाव्यतिरिक्त लागणाऱ्या पैशाची ने-आण करण्याबाबत जोईंट स्टॉक बँकांस मिळणाऱ्या सवलतीस सहकारी बँका पात्र असल्या असा आपला अभिप्राय व्यक्त केला आहे, परंतु अशा तऱ्हेच्या रकमा पाठविण्याच्या बाबतीत रिझर्व बँकेने दिलेले दर तीस जोडलेल्या (शेड्यूल्ड) बँकांकरिता केलेल्या नियमांतल्या नियम ९ मध्ये नमूद केलेले नसून सर्वसाधारण गि-हाइकांस आकारले जाणारे आहेत. यावरून या बाबतीत बँकिंग इन्क्वायरी कमिटीच्या शिफारसीप्रमाणे सहकारी बँकांस कांहीं विशेष सवलत मिळाली नसल्याचे दिसते. सहकारी बँका ह्या शेड्यूल्ड बँका नाहीत हे खरे; तथापि त्यांच्याकडून देशाच्या शेतीस लागणाऱ्या भांडवलाचे बाबतीत महत्त्वाची कामगिरी होत असल्यामुळे प्रांतिक सहकारी बँकांस रिझर्व बँकेशी व्यवहार करण्याची मुभा ठेविली असून बँकेच्या शेतकी भांडवलविषयक खात्याने बँकेचे व प्रांतिक बँकांचे संबंध ठरवावयाचे आहेत. या दृष्टीने निदान प्रांतिक बँकांस तरी सर्वसाधारण गि-हाइकांस मिळणाऱ्या सवलतीपेक्षा कांहींतरी जास्त सवलती मिळणे जरूर असून रिझर्व बँकेने या बाबतीत शेड्यूल्ड बँकांकरिता ठरविलेले सवलतीचे दर तरी प्रांतिक बँकांस मिळण्याची अपेक्षा करणे निराधार होईल असे वाटत नाही.

वजनमापांचा कायदा सर्व इलाख्यास लागू झाला

१९३२ साली पास झालेला वजन व मापे ह्याविषयीचा कायदा मुंबई शहर व कांहीं विशिष्ट जिल्हे ह्यांसच लागू करण्यांत आला होता. तो आतां सिंध धरून सर्व मुंबई इलाख्यास लागू करण्यांत आला असल्याने नाशिक, खानदेश, सोलापूर, रत्नागिरी वगैरे पूर्वी वगळलेले जिल्हे आतां त्याच्या क्षेत्रांत आले आहेत.

फळें व त्यांचे पदार्थ टिकाविण्याकरितां मुंबईमध्ये 'कॅनरी' काढण्याची योजना

लेखक:—एस. एस. भट, एम. एजी., शेतकी कॉलेज, पुणे.

भाषांतरकार:—के. जी. कोल्हटकर, बी. एजी.

(मागील अंकावरून चालू)

(१०) 'कॅनरी' करण्यास उपयुक्त फळें—

खाली सांगितलेली प्रमुख फळें कॅनरी करण्यासाठी उपयोगांत आणार्थीत. याबाबत त्या फळांचे गुणधर्म व उपयुक्तता यांचीहि खाली चर्चा करण्यांत आली आहे.

(१) आंबा:—या इलाख्यांत हें फळ अगदी गांठी जातीपासून ते हापूसपर्यंत सर्व ठिकाणी व भरपूर प्रमाणांत निपजतें व दर हंगामी माल अगदी भरपूर मिळूं शकतो. याचे रस, फोडी, लोणची, साठें, गुळांबे, वड्या, बर्फी वगैरे अनेक प्रकारचे टिकाऊ पदार्थ बनवितां येतात. हापूस आंब्याचे जास्त दिवस टिकणारे व लज्जतदार पदार्थ बनतात व साधारण आंब्यांची कमी दर्जाची लोणची वगैरे पदार्थ बनतात. आंब्याचे सर्व पदार्थ किफायतशीर रीतीनें परदेशीं रवाना होऊं शकतात. टिकाऊ पदार्थ तयार करण्यासाठी आंब्यांचा पुरवठा ज्या ठिकाणांहून होतो अशा ठिकाणांचें त्यांच्या लागवडीचें क्षेत्र देण्यांत आलें आहे.

आंब्यांच्या लागवडीचें क्षेत्र

(५०० एकरांवर क्षेत्र असणाऱ्या जिल्हांचीं नांवां खाली दिलीं आहेत.)

जिल्हाचें नांव	क्षेत्र (एकर)
रत्नागिरी	५३९८
सुरत	२०९९
मुंबई (उपनगर)	१८५२
कानडा	१३२२
ठाणा	१२६०
धारवाड	१२४०
नाशिक	८८४
बेळगांव	८२४
कुलाबा	६०२

वरील क्षेत्रांवरून आंब्यांचा पुरवठा अगदी भरपूर व खात्रीचा असतो हें दिसून येईल. मुंबईच्या नजीक असणाऱ्या ठाणा, कुलाबा, सुरत वगैरे जिल्हांत आंब्यांखाली एकंदर ५,६०० एकर क्षेत्र असून हापूस, पायरी वगैरे श्रेष्ठ प्रतीच्या फळांचीच येथें लागवड होते व या फळांना मुंबईस ताबडतोब भाव येतो. गोवें, रत्नागिरी वगैरे जिल्हांतूनहि याच सुमारास म्हणजे आंब्याच्या मोसमांत लाखों फळें मुंबईस येतात व त्यामुळें भावास मंदी येते. अशा वेळेस मुंबईस एकादी 'कॅनरी' असल्यास फळांच्या भावास तेजी येऊन त्यामुळें एकंदर त्यांच्या लागवडीचें क्षेत्र फार व्यापक होईल.

पेरू:—पेरू फळ फार दिवस न टिकणाऱ्यांपैकी असून या इलाख्यांत त्याची लागवडहि फार होते. त्याच्या लवकर खराब होणाऱ्या अवगुणामुळें बागवानांना तो फार झटपट विकावा लागतो व त्यामुळें त्यांना फारसा फायदा होत नाही. हेंच फळ टिकवून त्याची जेली, मोराने वगैरे टिकाऊ पदार्थ तयार केल्यास, ह्याची लागवड किफायतशीर झाल्याशिवाय राहणार नाही.

पेरूची लागवड

ह्या इलाख्यांत पेरूची लागवड ज्या जिल्हांत आहे, त्यांचीं नांवां खाली दिलीं आहेत. (२०० एकरांपेक्षां जास्त लागवड असणाऱ्या जिल्हांचीच नांवां खाली दिली आहेत.)

पुणे	८८३ एकर	धारवाड	४५८ एकर
सातारा	६०३ "	अहमदनगर	४०२ "
पू. खानदेश	५८९ "	भडोच	३२२ "
अमदाबाद	५५९ "	बेळगांव	२४६ "
नाशिक	५३४ "	सोलापूर	२१२ "

ह्या आंकड्यांवरून आपणांस असें दिसून येईल की, पेरूची लागवड दक्षिणेंत फार आहे व विशेषतः पुणे व सातारा या दोन जिल्हांत ती सर्वांत जास्त आहे. या सर्व फळांना मुंबई व पुणे येथें मार्केटबाजार आहे. परंतु पुष्कळशीं फळें ज्या त्या ठिकाणीच विकलीं जातात. मुंबईस निजामचे राज्यांतून औरंगाबाद वगैरे ठिकाणांहून व संयुक्त प्रांतांतून पेरू येतात. लखनौ व अलाहाबाद येथील पेरू फार प्रसिद्ध आहेत. पेरूचा हंगाम नोव्हेंबरपासून तीन महिनेपर्यंत असतो. हें फळ फारच स्वस्त दरानें विकलें जातें. उत्तम व ताजो फळ मुंबईच्या बाजारांत मिळतात व आधी व्यवस्था केल्यास तोड झाल्यापासून दोन दिवसांतच ताजे पेरू मिळूं शकतात.

इजिप्तमधील लोकांचे हितसंबंध व राष्ट्रीय भावना

इजिप्तच्या राज्यकारभारांत परकीयांचा कांहींहि हात असून नये, ह्याकरितां त्या देशांत जोराची चळवळ चालू आहे. ह्या दृष्टीनें, तेथील परकीयांची संख्या व त्यांचें सामाजिक जीवनातील स्थान, ह्यासंबंधांतली माहिती उद्बोधक वाटेल.

इजिप्तची खानेसुमारी १९२७ सालीं झाली, त्यावेळीं एकूण १ कोटी ४० लक्ष लोकसंख्येंत सुमारे २५ लक्ष लोक विदेशीय आढळले. ह्यांपैकी ७६ हजार ग्रीस देशांतून आलेले होते, ५२ हजारांची मातृभूमि इटली होती व ३४ हजार इंग्रज होते. ह्या सर्वांत, इंग्लिशांच्या वाढत्या उत्तम नोकऱ्या व चांगल्या मिळकतीच्या जागा आलेल्या आहेत. दुकानांतली नोकऱ्यांत व कारकुनी पेशांत ग्रीक लोकांचा भरणा आहे, तर मॅनेजर व व्यवस्थापक बहुशः ब्रिटिश आहेत. सर्व युरोपिअनांत, ब्रिटिश लोकांस तेथें मान जास्त आहे. व्यापारीवर्गाचे हितसंबंध ब्रिटिश वॅकांशी संलग्न झालेले आहेत व युद्धाच्या वातावरणांत ब्रिटिश लढाऊ जहाजांचें दृश्य व्यापाऱ्यांच्या राष्ट्रीय भावनांस दुःख देत असलें तरी आर्थिक हितसंबंधांचें त्यामुळें संरक्षण होत असल्यानें व्यापाऱ्यांची त्याबाबत तक्रार होत नाही. खालच्या दर्जाचे अरबहि, ब्रिटिश सोजिरांकडून त्यांस पैसे मिळवितां येत असल्यामुळें असंतुष्ट नाहींत. इजिप्तमधील सुशिक्षित वर्गाचें ब्रिटिशांशी वैयक्तिक दृष्ट्या वैर नाही, परंतु स्वराष्ट्राची प्रतिष्ठा कमी होऊं नये, अशी त्यांची स्वाभाविक इच्छा आहे. विद्यार्थी वर्गांत मात्र राष्ट्रीय भावना अत्यंत उत्कट आहे. इजिप्तच्या एकूण लोकसंख्येपैकी शेकडा फक्त ११ लोक साक्षर आहेत, व त्यांवरच वर्तमानपत्रांतली लिखाणाचा परिणाम होऊं शकतो. ध्येय व हितसंबंध ह्या दोन्ही दृष्टींनी इजिप्तमधील जनतेंत कमालीचें मतवैचित्र्य आहे व त्यामुळें स्वातंत्र्याच्या चळवळीस जरूर असलेली एकी होणें तेथें कठीण झाले आहे.

बार्कलेज बँकेच्या गिन्हाइकांसंबंधाची माहिती

आजच्या अंकांत पृ. ११६ वर बँकांसंबंधानें लेख प्रसिद्ध केला आहे. त्यांत बार्कलेज नांवाच्या ब्रिटिश बँकेच्या गिन्हाइकांची वर्गवारी आणि त्यांनी घेतलेली कर्जे ह्यांचा उल्लेख आला आहे. त्याबाबतचा तपशीलवार छाननीचा तक्ता खाली दिला आहे, तो जिज्ञासू वाचकांस बोधप्रद वाटल्यावांचून रहाणार नाही.

बार्कलेज बँक

(ऑक्टोबर, १९३५ अखेरचे आंकडे)

गिन्हाइके	रकम	वर्ग	गिन्हाइकांची संख्या
१ शेतकरी	१२३	७.९	१९,२२३
२ उत्पादक धंदे			
(अ) कापडाचे कारखाने	१८	१.१	२८६
(ब) कापड शिवण्याचे धंदे, बूट इ.	३०	१.९	२,२८५
(क) लोखंड पालाद, इ. कारखाने, मोटार, यंत्रे इ. चे उत्पादक.	७६	४.९	१,६८५
(ड) बांधकाम.	११६	७.५	६,६६२
(इ) अन्न, पेय, तंबाखू इ.	२६	१.७	५८०
(उ) कोळशाच्या खाणी	७८	५.०	१३१
(ए) इतर.	४२	२.७	२,६०५
३ कच्च्या मालाचे घाऊक व्यापारी.	४०	२.६	१,८१४
४ पक्क्या मालाचे घाऊक व्यापारी.	४२	२.७	२,७३४
५ किरकोळीने विक्री करणारे व्यापारी.	१३५	८.७	२५,७५८
६ होटेल्स, परतार्ची दुकाने इ.	३९	२.५	४,६७४
७ स्थानिक स्वराज्य संस्था, गॅस, वीज, पाणी, ट्राम इ. कंपन्या.	६५	४.२	९२२
८ आगबोटीच्या कंपन्या.	२१	१.४	२२९
९ विमा कंपन्या, बँका इ.	७६	४.९	५९८
१० धंदेवाइक लोक व इतर लोक	५५५	३५.७	१२३,७६४
११ करमणुकीच्या कंपन्या, छापखाने, बुकबाईंडर, इस्पितळे इ.	७२	४.६	६,५९४
	१५५४	...	२,००,७४४

हिंदी व इंग्लिश बँका ह्यांमधील ठेवींचे आंकडे

बँकिंगचे क्षेत्रांत हिंदुस्थान किती मागसलेला आहे, हे खाली दिलेल्या आंकड्यांवरून लक्षांत येईल. आर्थिक प्रगतीचे निदर्शक ह्या दृष्टीने ह्या आंकड्यांस विशेष महत्त्व आहे. इंग्लंडमधील 'बिग फाइव्ह' ह्या नांवांने ओळखल्या जाणाऱ्या पांच सर्वांत महत्त्वाच्या बँकांची, हिंदी पांच प्रमुख बँकांशी तुलना केलेली आहे.

इंग्लंडातील पांच प्रमुख बँका		हिंदी पांच प्रमुख बँका	
बँकेचे नांव	ठेवींची रकम रु.	बँकेचे नांव	ठेवींची रकम रु.

मिडलंड बँक, लि.	५३७ १५	इंपीरियल बँक ऑ. इ.	७२ ४२
लॉइड्स बँक, लि.	४६७ ६१	सेंट्रल बँक ऑ. इ. लि.	२५ ५८
बावलेज बँक, लि.	४६७ ४९	बँक ऑ. इंडिया, लि.	१४ २३
वेस्ट मिनिस्टर बँक, लि.	३९२ ९८	अलाहाबाद बँक लि.	१० १२
नॅशनल प्रॉविडन्सिअल बँक, लि.	३८४ ३२	बँक ऑफ बरोडा लि.	६ २९

इंग्लंडची लोकसंख्या ४ को. ४९ ल. हिंदुस्थानची लो. सं. ३५ को. २८ ल. (इंग्लंडच्या आठ पट)
 पांच प्रमुख बँकांत दर माणशी ठेव ५०० रु. पांच प्रमुख बँकांत दर माणशी ठेव ३ रु. ८ आ.
 [बँकिंग सेंट्रल बँक मन्थली नोट्सवरून]

धी सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया लि.

हिंदुस्थानांतील प्रजेच्या हितासाठी अनेक नाविन्यपूर्ण उत्कृष्ट योजना.

होम सेव्हिंग खाते सोने विक्री खाते
 ५ तोळे व १० तोळे लगडी

चालू खाते सेफ डिपॉझिट व्हॉल्ट खाते विमा खाते

त्रैवार्षिक कॅश सर्टिफिकेट एक्झिच्यूटिव्ह आणि ट्रस्टी खाते

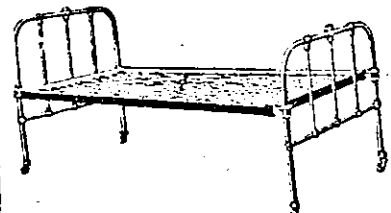
सविस्तर माहितीकरिता पत्रव्यवहार करा:-

स्वदेशप्रेमी लोकांनी स्वदेशी संस्थेला उत्तेजन देणे हे त्यांचे कर्तव्य आहे. जनतेची सेवा करणे हेच आमचे ध्येय आहे. वरील स्वदेशी संस्थेकडून मिळणाऱ्या फायद्याचा अनुभव प्रत्येकाने घ्यावा.

सो. न. पोचखानावाला,
 मॅनेजिंग डायरेक्टर.

हा अभिप्राय सर्वांचा—

किलोस्कर पोलादी फर्निचर

या फर्निचरसारखे वापरण्यास सोईचे सुंदर आणि मजबूत असलेले दुसरे फर्निचर नाही.

खुर्च्या, टेबल, बांक, पलंग, कोंच, शेल्फ, स्टुल, पाळणे इ.

सविस्तर माहितीसाठी ताबडतोब लिहा.

किलोस्कर बंधु, लिमिटेड,
 किलोस्करवाडी.

MARATHE & Co. ENGINEERS & IRON FOUNDERS

WORKS : Can undertake to do any sort of casting.
 Natu Bag, We also manufacture WEIGHTS according to the Bombay Weights & Measures Act.
 Bhikardas Road, POONA 2
 Our prices are very competitive.

OFFICE : 978-79. Sadashiv. Laxmi Rd., POONA 2

पोस्ट व तार खात्याचा अहवाल

[हिंदुस्थान सरकारच्या पोस्ट व तार खात्याच्या १९३४-३५ च्या अहवालावरून सालील माहिती देण्यांत येत आहे. श्री. जी. व्ही. बेवूर, सी. आय. ई., आय. सी. एस., जे. पी., हे ह्या खात्याचे डायरेक्टर जनरल आहेत.]

पोस्ट व तार खात्याच्या १९३४-३५ च्या अहवालावरून तें खातें १९३४-३५ सालीं हिंदुस्थान सरकारास फायदेशीर झालें, असें आढळून येतें. या वर्षी ह्या खात्यास ३८ लक्ष रुपये नफा झाला; १९३३-३४ सालीं, ह्या उलट, ५२ लक्ष रुपये तूट आली होती. अहवालाचे सालीं झालेल्या उत्पन्न-खर्चाचे आकडे येथें देत आहांः—

१९३४-३५ मधील पोस्ट खात्याचा उत्पन्न-खर्च

	उत्पन्न रु.	खर्च रु.
पोस्ट ऑफिस	७ ६०	७ ३६
तारा	२ ७२	२ ३६
टेलिफोन	८०	५६
रेडिओ	८	१०

अहवालाचे सालीं पोस्टानें किती व्यवहार केला, हें सालील आकड्यांवरून समजेल.

	कोटि	लक्ष
एकूण जिनसांची नें-आण	११४	३८
रजिस्टर्ड पत्रें	४	१६
विमा उतरलेल्या वस्तु		३४
विमा उतरविलेल्या वस्तूंच्या विम्याची किंमत (रु.)	१००	६८
पोस्टेजचे उत्पन्न (रु.)	६	४८
मनिऑर्डरींची संख्या	३	८९
मनिऑर्डरींची किंमत (रु.)	७७	८४
व्ही. पी. च्या रकमांची वसुली (रु.)	१८	७९

मार्च ३१, १९३५ रोजीं पोस्टांतील ३१ लक्ष सेव्हिंग्ज खात्यावर ५८ कोटि ३० लक्ष रुपये होते, म्हणजे प्रत्येक खात्यावर सरासरीनें १८८ रु. ८ आणे होते. १७ कोटि, १३ लक्ष रुपयांच्या ९० हजार विमा पॉलिसी चालू होत्या.

अहवालाचे सालीं पोस्टामार्फत १४३ हजार पौंड वजनाचे कोयनेल विकण्यांत आले, त्यापासून ३ लक्ष रुपये मिळाले.

चष्मेवाल्या मुलांच्या संख्येंत वाढ

इंग्लंडमधील मुलांची दृष्टि सद्दोष असत्याची तक्रार आतां वरचेवर ऐकूं येऊं लागली आहे. मुलींचे डोळे विशेषतः ज्यास्त अधू आहेत. फार तास अभ्यास करण्याचा हा परिणाम असावा. लंडन कौंटी कौन्सिलनें आपल्या अधिकारक्षेत्रांतील कांहीं शाळांची तपासणी केली, तेव्हां असें आढळून आलें कीं १२ वर्षे वयाच्या मुलांत व मुलींत चष्मे वापरण्याचें प्रमाण शेंकडा अनुक्रमें १४३ व १६३ असें पडलें. पंधरा वर्षे वयाच्या मुला-मुलींत हें प्रमाण जास्तच बिघडून तें शेंकडा १८३ व २१३ असें झालें. १९३४ सालीं एकूण एक लक्ष ऐंशी हजार मुलांमुलींना चष्मे देण्यांत आले. चष्मे वापरणारांची संख्या त्या सालीं एकूण पांच लक्ष भरली.

पहिल्यानें सुरक्षितता

रस्त्यावरून जातांना तुम्हीं सुरक्षिततेचा मार्ग पहिल्यानें पहातां. हीच गोष्ट पैसे बँकेत किंवा विम्यांत गुंतविण्यासंबंधी आहे. पहिल्यानें तुम्ही पैशाची सुरक्षितता पहातां; नंतर व्याज किंवा बोनस.

हिशेब तपासणी आणि प्रतिनिधित्व सरकारी खात्याकडे असल्यानें

दि बँम्बे कॉ-ऑपरेटिव्ह

इन्शुरन्स सोसायटी लि.

मध्ये आपले पैसे गुंतविल्यास कसलाच धोका नाही. सविस्तर माहितीकरितां लिहा—

कुळकर्णी आणि कंपनी, चुनी झाल डी. बरफीवाला
चॉफ ऑर्गनायझर्स } मॅनेजिंग डायरेक्टर.

९ बेक हाऊस लेन, फोर्ट, मुंबई.

॥ श्री ॥

अकोला सेंट्रल बँक लिमिटेड

अकोला [वऱ्हाड]

सर्व लोकांस कळविण्यांत येतें कीं, ता. १ जानेवारी १९३६ पासून पुनः प्रसिद्ध होईपर्यंत ही बँक सालील कमी केलेल्या दरानें मुदती ठेवी स्वीकारील. जुन्या ठेवींची मुदत संपल्या वर त्या पुनः चालू करतांना त्यांनाही हे नवीन दर लागू होतील.

३ महिने पूर्ण	३ द. सा. द. रें.
६ महिने पूर्ण	३१ " "
९ महिने पूर्ण	३॥ " "
१२ महिने पूर्ण	४ " "
२ वर्षे पूर्ण	५॥ " "
३ वर्षे पूर्ण	५ " "
४ वर्षे पूर्ण	५॥ " "
५ वर्षे पूर्ण	५॥ " "

सेव्हिंग्ज बँक व चालू ठेवीवरील व्याजाचे दर हल्लीचेच म्हणजे अनुक्रमें द. सा. द. श ३ व २ हे अमलांत राहतील.

अकोला [वऱ्हाड]

श्री. अ. भागवत,
ऑनगरी सेक्रेटरी,
अकोला सेंट्रल बँक लिमिटेड.

ता. २३-१२-३५

For All Medicinal Requisites

— TRY —

N. MAHADEV & Co.

DISPENSING CHEMISTS

AND

DRUGGISTS

City Post Office Corner, POONA 2.

निवडक बाजारभाव

सरकारी कर्जरोखे

बँक रेट (२८ नोव्हेंबर १९३५ पासून)	३%
५% (१९४०-४३)	११२-०
५% करमाफ लोन (१९४५-५५) ...	१२०-०
५% (१९३९-४४) लोन	१०९-१०
४३% लांब मुदत (१९५५-६०) ...	११९-५
४% १९६०-७०	११३-४
३३% विनमुदत	९८-१३
३३% १९४७-५०	१०७-४
४% १९४३	११०-१२

निमसरकारी रोखे

४% पोर्ट ट्रस्ट (बिगर गॅरंटी व लांब मुदत)	१०८-०
४% पोर्ट ट्रस्ट (गॅरंटी व तीन महिन्यांच्या नोटिशीने परत फेड)	१०७-०
४% मुंबई म्युनिसिपल (लांब मुदत) ...	१०७-८
४% मुंबई सिटी इंप्रूव्हमेंट ट्रस्ट बॉण्ड (७०वर्षे मुदत)	१०७-८
४% म्हैसूर कर्ज (१९५३-६३) ...	११०-४
५% म्हैसूर (१९५५)	१२२-८

मंडळ्यांचे भाग

बँका

बँक ऑफ इंडिया (भाग १०० चा, पैकी ५० रु. भरले व १०% डिव्हिडंड)	१२९-८
बँक ऑफ बडोदा (१०० पैकी ५० रु. भरले व १०% डिव्हिडंड)	१०५-१२
सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया (५० पैकी २५ रु. भरले व ६% डिव्हि.)	३५-१२
इंपीरिअल बँक (५०० रु., १२% डिव्हि.)	१५५३-१२
रिझर्व्ह बँक (१०० रु.)	१३१-४

रेल्वेज

दौंड-बारामती (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ५%)	९८-०
पाचोरा-जामनेर (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ६%)	९६-०
अहमदाबाद-प्रांतज (५०० रु. चा भाग, डिव्हि. ९३%)	८७२-८

वीज

बाँबे ट्रॅव्हे (ऑर्डि. भाग ५० रु. डिव्हि. १३%)	१५१-८
कराची (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ९%)	२४१-४
पुणे इलेक्ट्रिक (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ९%)	२२३-१२
टाटा पॉवर (१,००० रु. ऑर्डि, डिव्हि. ५३%)	१५४२-८
टाटा पॉवर (१,००० रु. प्रेफरन्स, डिव्हि. ७३%)	१५२५-०

इतर

टाटा आयर्न (१५० रु. प. प्रेफरन्स डिव्हि. ६%)	१९३-१२
टाटा आयर्न (१०० रु. ड. प्रेफरन्स, २२ रु. ८ आ.)	१६६-१२
टाटा आयर्न (७५ रु. ऑर्डि.)	१४४-४
टाटा आयर्न (३० रु. डिफर्ड)	५२६-४

CONFIDENCE

is a worth-while asset in business building. The success that has attained Hindusthan's efforts to serve the public has its origin in public confidence, its

YEARS OF

Efficient Management, Fair Dealings, Prompt Settlement of Claims, Liberal Terms, Enterprize, Judicious Reserves, Sound Investments, Huge Assets and Useful Service

HAS CREATED

PUBLIC CONFIDENCE

The following figures will convince you :

NEW BUSINESS

This year 1934-35

Exceeds

2 CRORES & 50 LAKHS

BONUS

PER THOUSAND PER YEAR

On Endowment Rs. 23 On Whole Life Rs. 20

HINDUSTHAN

Co-operative Insurance Society, Ltd.

(ESTD. 1907)

Branches : Bombay, Madras, Delhi, Patna, Lahore, Lucknow, Dacca,

Officers : throughout India & the East.

S. C. MAJUMDAR, N. SARKAR,
MANAGER : Bombay Branch. | General Manager.

POONA OFFICE — 180, Budhwar Peth.

S. B. JOSHI & Co.

ENGINEERS & CONTRACTORS

41 A, Bruce Street
Bombay

716 Sadashiv Peth
Poona City

बंगाल

कोल सप्लाइंग फर्म

उत्तम दगडी कोळसा (बंगाल, सी. पी.)

आणि

कोक हांचे न्यापारी

व

म्युनिसिपल, लोकलबोर्ड,
पी. डब्ल्यु. डी. (सरकारी) कॉन्ट्रॅक्टर्स

५११ बुधवार पेठ, पुणे शहर २.

तारेचा पत्ता:- न्यंकटेश. फोन नं. २७१

दि बाँवे लाइफ अँशुअरन्स कंपनी, लिमिटेड.

(स्थापना १९०८)

विश्वासाह व मजबूत विमा-कंपनी.

मालमत्ता	७०,००,००० रु. चे वर
विमाखाती शिलक (लाइफ फंड)			५८,००,००० ,,
हप्त्यांचें उत्पन्न	१८,८५,००० ,,
एकूण चालू काम	३,७१,००,००० ,,
आजपर्यंत क्लेमसचे पैसे दिले	...		३२,००,००० ,,

माफक हप्ते, भरपूर बोनस, क्लेमसची तात्काळ भरपाई, व पॉलिसींतील सवलतीच्या अटी हें "बाँवे लाइफ पॉलिसी" चें वैशिष्ट्य आहे.

एजन्सी व पॉलिसी ह्यासंबंधीच्या तपशिलासाठी लिहा:-
मॅनेजर,

बाँवे लाइफ बिल्डिंग, ४५।४७, चर्चगेट स्ट्रीट, फोर्ट, मुंबई.

वेस्टर्न इंडिया

लाइफ इन्शुअरन्स कंपनी लिमिटेड.

स्थापना स. १९१३

मुख्य कचेरी-सातारा

संपूर्ण स्वदेशी, अत्यंत सुदृढ, माफक हप्त्याची,
पहिली आणि पहिल्या प्रतीची विमा कंपनी.

बोनस

त्रैवार्षिक
दर हजार

एकूण चालू काम	२,५०,१५,०८२ रुपये
एकूण जिंदगी	६१,६९,१६९ ,,
लाइफ फंड	५०,९९,४३९ ,,

एजन्सी आणि इतर माहितीसाठी पत्रव्यवहार करा.

मॅनेजर.

K. K. & Co.
Photographic Dealers
POONA.

एन. ए. अँड फ्रेंड्स
स्टेशनर्स, जनरल मर्चन्ट्स, अँड कमिशन एजन्ट्स.
आप्पा बळवंत चौक, पुणे २.

हे पत्र पुणे, पेठ भांडुडां प्र. नं. ९९६।३ आर्यभूषण छापखान्यांत रा. अनंत विनायक पटवर्धन यांनी छापिलें, व
रा. श्रीपद वामन काळे, बी. ए., यांनी 'दुर्गाधवास,' भांडुडां प्र. नं. ९२४/११, पुणे शहर, येथें प्रसिद्ध केलें.